

Az írás előzményei

Mielőtt a mai értelemben vett írás kialakult volna, az emberek már kitaláltak és használtak olyan segédeszközöket, amelyek segítséget jelentettek az elfelejtett momentumok felidezésében, illetve fontos események, dolgok közlését is lehetővé tették. Ezeknek az írást megelőző jelrendszereknek a tanulmányozására lehetőségük adódik az afrikai, ausztráliai, csendes-óceáni szigetvilágban élő természeti népeknél, másrészt viszont az ún. civilizált népek is megtartottak népszokásként régi közlésmódokat. Ilyenek voltak:

Rováspálcák

Az emlékezet felfrissítését szolgálják, hiszen elsősorban a kölcsönadott értékeket, adósságokat tartották nyilván úgy, hogy az összeg nagysága a botra kerülő bevágások (rovások) módjából és számából derült ki. A rovásfákon jobbról balra követték egymást a jelek. Kelet-Európában a csikósok, juhászok és más állattartók használták.

Angliában a 1834-ig szokás volt az adófizetést rováspálcákon nyugtázni. Ebben az évben égették el a rovásbotokat a parlament (!!!) épületében, amely ettől ki is gyulladt. A rováspálcákra való feljegyzések hagyományát őrzi nyelvünkben a "sok van valakinek a rovásán" kifejezés. Bár a szokás már eltűnt, a nyelv még "emlékszik" rá.

Hírnökbot

Részben az emlékezetet támogatták, de egyben titkos üzenetek küldésére is alkalmasak voltak ezek az ausztráliai őslakosok által kifejlesztett eszközök. Ha a feljegyzéseket maga a hírnök is el tudta "olvasni", akkor számára segítséget jelentett az üzenet tartalmának felidezésében - egyben igazolásként is használhatta egy-egy veszélyesebb küldetés esetén. Amennyiben a küldött nem ismerte az üzenetet hordozó jeleket, akkor a feladó és a címzett biztosíthatták annak titkosságát.

Csomójelek

Ma is használjuk ezt a figyelmeztetést: "Köss csomót a zsebkendődre", ha arra hívjuk fel a másik ember figyelmét, hogy nagyon fontos dolgot kell megjegyeznie. A kínai hagyomány szintén a csomójeleket tartja az emlékeztetés legősibb eszközének.

A kínainál jóval bonyolultabb csomórendszer maradt fenn az inkák, Peru őslakói hagyatékában. A 15-16. század fordulóján hatalmuk Peru, Bolívia és Ecuador területére is kiterjedt, egy ekkora állam már nem nélkülözhetette a gazdasági kimutatásokat. A kipuk - így hívták a csomós fonalakat - gyakorlatilag statisztikák, tehát számadatok feljegyzésére szolgáltak. A kipu alapszínorból és rákötött mellékfonalakkal állt. A zsinór színe a tárgyat jelezte, amire az adatok vonatkoznak: pl. a sárga az aranyra, a fehér az ezüstre, a zöld a gabonára, a kék a vallás dolgaira, a bíbor a hadsereg ügyeire, a vörös az inkák vagyontárgyaira vonatkozóan adtak mennyiségi felvilágosítást annak, aki meg tudta fejteni őket.

Kagylófüzér

A Nyugat-Afrikában élő négerkék üzenetváltásra használták, használják napjainkban is a **kagylókat**. Ezeket a füzéreket **arakónak** hívják, és a **kagylók száma, helyzete** határozza meg az üzenet tartalmát. Pl. **két kagyló nyílásával egymás felé fordítva a barátságot, fordított helyzetben pedig az ellenségeskedést** jelzi.

Az észak-amerikai indiánok is használtak kagylókat, de már nemcsak a szám illetve a helyzet volt tartalmilag meghatározó, hanem a színek is, Ezeket a színezett füzéreket hívták **vampumnak**. Gyakran előfordult, hogy övet készítettek belőle, és ebbe szőtték bele magát az üzenetet.

Tulajdonjegy (billog)

Állattenyésztéssel foglalkozó népek használták ezeket a jeleket, így jelezvén a tulajdonos kilétét. Az állattartó gazdák egy vaspálcára rávésettek valamilye kis ábrát, amelyet megtüzesítve az állatok bőrébe vagy szarvába nyomtak, a billoggal mások számára is egyértelművé téve a tulajdonos kilétét. A leggyakoribb jelek közé tartoztak a madárláb, kereszt, kör, csillag, sarló, kehely, szív.

1. Fejlődés a barlangrajzoktól a betűírásig

Az őskorral foglalkozó kutatók a mai napig sem tudták egyértelműen megállapítani a **barlangrajzok funkcióját**. **Mi célt szolgáltak?** Csak **tehetséges művészek** akarták így bemutatni az őket körülvevő világot? Esetleg valamilyen **esemény emlékét kívánták** így megőrizni maguk és az utókor számára? Előfordulhat, hogy a **rajzok mágikus hatalommal** rendelkeznek, a vallási szertartásokon játszottak fontos szerepet?

A kérdések árnyalt és pontos megválaszolására a hatalmas időtávlat miatt nem valószínű, hogy sor kerülhet, az írás története kapcsán talán nem is ez a fontos. Számunkra igazán lényeges kérdés a **rajzok átalakulása lehet**. A **kőkor korábbi** szakaszaiból származó leletek nagyon élethűek, színesek - itt példaként az altamirai vagy a Lascaux-ban talált gyönyörű barlangképek említhetők. **Ám a mezolitikum (Kr.e.9000 k. - Kr.e. 5000 k.) sziklarajzain már mozgásban ábrázolták** az embert és az állatokat, ráadásul egyre **stilizáltabb** formában, **csak pár vonással**, a lényegre szorítkozva utaltak az ábrázolandó tárgyra, személyre.

Ez az átalakulás vezetett el a **képirás** jeleihez. A **képirás (piktográfia)** jellemzője, hogy jelei **bármilyen nyelven "olvashatóak"**, hiszen **nem hangértéket** jelöl egy-egy ábra, hanem az **ábrázolt tárgyra utal**. A piktográfiából fejlődött ki a **fogalomírás (ideográfia)** akkor, amikor a **jelek már nemcsak a konkrét tárgyra utaltak**, hanem az ahhoz kapcsolódó **elvont fogalmakra** is. Így például a **láb képe a menés, járás** jelentését is kifejezte. Ez a változás **azt feltételezi**, hogy azok, **akik e jeleket értelmezték, azonosan oldják fel**, foglalják szavakba azokat. Mindehhez szükség volt **egyfajta közmegegyezésre**, hiszen komoly együttgondolkodást feltételezett az írás - olvasás képessége már ezen a viszonylag

alacsony hatékonyságú szinten is. **Nagyon fontos hangsúlyozni**, hogy bár a valóság egyre nagyobb szeletét voltak képesek így rögzíteni az írástudók, az **ideogrammák nem rögzítettek hangértékeket**, ezért különböző népekhez tartozó, **más nyelvet beszélő emberek is értették jelentésüket**.

Amikor egy-egy jel már **nemcsak egy fogalmat** jelölt, **hanem a szó hangalakját** is kifejezte, akkor beszélhetünk a **szóírás** megjelenéséről, Ekkor vált lehetővé, hogy a **hosszabb, többtagú** szavakat egymás **mellé rajzolt jelekkel** ábrázoljanak. A tudósok többsége a szóírást tekinti az írás legősibb formájának.

Az ismeretek bővülése, az új fogalmak, földrajzi vagy személynevek leírásának problémája azonban megkívánta az **eddig használt írásmódszer átalakítását**. A **szavakat elemekre bontották fel: szótagokra, betűkre** - így jóval nagyobb variációban álltak rendelkezésre. Azt az írásfajtát, amikor egy-egy **rajzjegy már csak egy-egy szótagot** jelöl, szótagírásnak, amikor **egy-egy ábra egy-egy hangot** érzékeltet, **betűírásnak** nevezzük.

2. A mezopotámiai ékírás

(Latinul a **cunens** szó **éket** jelent, ezért **cuneiform** írásnak is szokták nevezni.)

Mezopotámia területén nagy népmozgás játszódott le már az ókorban, sok nép élt itt váltva egymást a hatalomban. Ami azonban közös bennük, az az **ékírás** használata. A sumérek hozták létre az **általunk ismert legrégebbi városállamokat** a térségben, és **a Kr.e. 4. évezred utolsó századaiban már ismerték az írás tudományát**. Ez az idő egyezik azzal, amikor **Egyiptomban is kialakult az írás**, de a **két nép önállóan jutott el idáig**, kultúráik között nagyon **valószínűtlen, hogy érintkezés** alakult volna ki. Ezt alátámasztja az a tény is, hogy a **legrégebbi sumér írás és a hieroglifák** alapvetően **különböző jeleket** tartalmaznak.

A **sumér írás** is kezdetben tárgyakat jelölt leegyszerűsített, stilizált formában, majd ezek a kis ábrák **összekapcsolódnak a szavak hangalakjával**, s ennek következtében **egy-egy szó jele már csak hangsorként** szerepelt egy hosszabb szóban. A jelentés egyértelművé tételére **determinatívumokat** használtak. Ez a fejlődés gyakorlatilag megegyezik az egyiptomiak írásával, a fő törvények azonosak. A **sumér írás és a hieroglifák** azonban **jelentős pontokon eltérnek** egymástól.

A sumérok követői

A **sumérok**at leigázó **akkádok, babiloniak** átvették elődeiktől az írás tudományát, de **nyelvük különböző szerkezetű lévén** kezdetben sumér dialektusban is írtak, ez maradt a kultúra nyelve. **Végül a babiloniak ismerték fel azt, hogy a sumér jelek egy kis átalakítással az ő nyelvük lejegyzésére is megfelelnek** - ez a reform azonban bonyolultabbá tette az írást, és főképp az utókor számára annak megfejtését.

Az újabb változtatást az **elámiak** végezték el úgy, hogy a **fogalomjeleket** gyakorlatilag **elhagyták** és egy **majdnem teljesen fonetikus szótagírást** hoztak létre. Az **ékírás történetében** az utolsó nagy változás a **perzsák idején játszódott le: kb. 50 jeltől**

álló néhány szótagjelet megtartó, de már dominánsan **betűket jelölő** írásmódot fejlesztve ki. **Kezdetben függőlegesen írták egymás alá az ékírásos jeleket, az oszlopok pedig jobbról balra haladtak.** Ezt az írásmódot azonban megváltoztatták úgy, hogy a táblákat 90 fokos szögben balra elfordították, **ezzel az írás vízszintes irányú és balról jobbra tartó lett, a jelek képszerűsége azonban nagymértékben csökkent.** E módosítás hátterében valószínűleg az az egyszerű tény áll, hogy a **nedves agyagon könnyen elmaszatolták** a már leírt jeleket, s a 90 fokos elfordítással ezt ki lehetett küszöbölni.

Mezopotámia területén óriási mennyiségű agyagtábla maradt fenn, aminek az az oka, hogy **Hammurapi**, a Kr.e. 18. században élt király törvényben **előírta az üzletkötések írásba foglalásának kötelezettségét.** A **szerződések elkészítését azonban nem a kereskedők** vállalták, hanem a piactereken mindig rendelkezésükre állt **egy-egy írnok**, aki a szöveget lejegyezte, az **üzletet megkötő felek csak "aláírták" azt.** Az aláírás **gyakorlatilag annyit jelentett, hogy a tábla oldalába belenyomták saját pecsétthengerüket**, ezt mindig a nyakukban hordták. Figyelemre méltó, ahogy ezek az írkok saját munkájukat is könnyíteni próbálták: léteztek olyan fogantyúval ellátott pecsétek, amelyek a sokszor használt formulák szövegének negatívját tartalmazták, ezeket nyomdához hasonlóan az agyagba nyomva jelentős időt és energiát takaríthattak meg.

Praktikus és érdekes módszert dolgoztak ki az **okirat-hamisítás** ellen. Az agyagtáblát a ráírt szöveggel, az összes aláírással **beburkolták egy újabb agyagrétegbe, amibe újra rögzítették a szöveget és a hitelességet tanúsító szignókat.** A két réteg együtt **száradt meg.** Ha valaki arra gyanakodott, hogy a külső szövegen **megváltoztattak** valamit, **akkor ezt a burkolatot óvatosan letörve ellenőrizni tudta.** A rendszert fordítva sem lehetett kijátszani, mert ha valaki letörölte a **külső burkot és a belső táblán** javított át valamit, majd új burkot készített a megváltoztatott szöveggel, akkor lelepleződött, mivel az **új réteg száradáskor összemegy, és így szétpattan az eredetin.**

A Mezopotámiában élő népek történelméről valóban sok adat áll a tudósok rendelkezésére, a világ múzeumaiban mintegy **400000 agyagtáblát** őriznek. Az asszírok voltak az elsők, akiknek egész könyvtárát megtalálták Ninivében Assurbanapli palotájában – s csak erről az ásatásról 20000 táblát szállítottak a British Múzeumba. Szinte felfoghatatlan mennyiségű írásjelet jelent mindez...

3. Az első betűírások

Az **ábécé kialakulásának ideje, helye vitatott témája** az e tárgyú kutatásoknak. Az megállapítható, hogy az **egyiptomiak**, a **mezopotámiai** népek, a krétaiak is eljutottak arra a fejlődési szintre, ahol **írásjeleikben megjelent a hangok elkülöníthető ábrázolása**, de az írásuk alapvető jellegét még nem változtatta meg. A Sínai-félszigeten (hieroglif jelekkel), Ugaritban (ékírásos jelekkel) és a **föníciai városokban** találták meg az **első tisztán betűírással** készült emlékeket.

Az **"elsőség" kérdése eldöntetlen és eldönthetetlen**, bár különböző tudományos feltevések születtek e téren. Egy dolog azonban bizonyos, az **ismert betűírások közül a föníciai bizonyult a legéletrevalóbbnak, ez lett az alapja mai betűhasználatunknak is.**

A betűírás fejlődése

A föníciaiak kezdetben az **egyiptomi hieratikus írást használták**, majd a **Kr.e. 14-13. században kialakították saját, 22 mássalhangzóból** álló ábécéjüket. Írásukban egy-egy szókezdő hangot jelöltek egy-egy jellel, de a betű neveként megőrizték az egész szót. Így az alef jelét használták az **a** hang írására, a béth jelével a "**b**" hangot jelölték, **Csak mássalhangzókat írtak le, így a szavak mondatbeli jelentéséből**, a szövegösszefüggésből kellett az olvasónak a **hiányzó magánhangzókat** kikövetkeztetni. (Az **a**-t torokhangnak és nem magánhangzónak tekintették!!)

A jeleket **vízszintesen jobbról balra** írtak, kezdetben **nem használtak szóközt**, majd később kis pontokkal, vonásokkal különítették el a szavakat egymástól.

A föníciaiak írásának legnevezetesebb emléke az ún. **moabita kő**, amelyet francia tudósok találtak meg a **Holt-tenger közelében a 19. század** közepén. Mint utóbb kiderült, a Kr.e. 9. századból származó lelet egy Mésa nevű moabita király győzelmeit örökítette meg. Írásjeleit rögtön lemásolták - ez volt a tudomány szerencséje - és előkészületeket tettek az elszállítására. Az ott élő arabok azonban meg akarták akadályozni a **kő elvitelét, ezért tüzet gyújtottak alatta, s mikor már teljesen átforrósodott, akkor hideg vizet öntöttek rá. Az eredmény egyértelmű: ízzé-porrá tört az értékes lelet**. A kutatók összeszedték a darabokat és a korábban lejegyzett **felirat alapján a Louvre-ban összeillesztették** azokat.

4. Az egyiptomi hieroglifák

Az öntözőberendezések megalkotása és állandó karbantartása több millió ember jól megszervezett, központi hatalom által irányított munkáját kívánta meg. **Kr.e. 3000** körül alakult ki ez az erős, szilárd államszervezet, amelynek élén az istenként tisztelt despota, a fáraó állt. Ekkorra az **írásrendszert is kidolgozták**, ebből az időszakból már maradtak fenn hieroglifákkal írt források.

A hieroglifá ('szent véset') nagyon jellegzetes, egyedi írásmód, hiszen **formailag képirás**, tárgyakat, élőlényeket ábrázolt nagy hűséggel. **Tartalmilag** azonban **szót, szótagot, sőt mássalhangzót** is jelöltek hieroglif jelekkel.

Jelentős mennyiségű forrás maradt fenn, a hieroglifák megfejtése mégis sokáig váratott magára, **hiszen a tudósok egy része tiszta képirásnak** tekintette, mások viszont a koptok írásából próbáltak kiindulni. A koptok - keresztény egyiptomiak - átvették a görögök ábécéjét, ezzel írták le egyiptomi nyelven szövegeiket, a hiányzó hangzók pótlására viszont a démotikus írás (ld. később) jeleit használták.

A rejtély megoldódik

A rejtély megoldását a **rosette-i kő** megtalálása tette lehetővé. Napóleon 1798-1799-ben hadjáratot folytatott Egyiptom megszerzésére, ezzel próbálta volna növelni Franciaország nagyhatalmi befolyását. E terv nem valósult meg, viszont a **Nílus nyugati deltája** egyik ágának bal **partján, Rosette városának** (arabul: Rashid) erődítési munkálatai közben az

egyik sáncárokban fekete bazalttáblát talált egy **Bouchard** nevű mérnök. A **kövön háromféle írás vált könnyen felismerhetővé**, de csak a görögöt tudták elolvasni. A szövegből kiderült, **hogy ugyanazt írták le hieroglifákkal, a démotikus írásmóddal és a göröggel**. A lelet jelentőségét gyorsan felismerték, olyannyira, hogy az **angolok a napóleoni háborúkat lezáró fegyverszünet egyik feltételeként követelték a kő átengedését**. A franciák arra hivatkozva próbálták elhárítani ezt, hogy a bazalttábla az azt megtaláló francia mérnök tulajdona. Így az **angolok végül megvásárolták és a British Múzeumba szállították a leletet**. A feliratok másolatát kiadták, így megindulhatott a megfejtés, többen kísérletet is tettek, de elbuktak.

Végül **Jean Francois Champollion** jött rá a megoldásra és olvasta el először a szöveg egyiptomi változatát. A **kiindulópontot a rejtjelek megfejtésében hagyományosan használt statisztikai módszer** jelentette. Eszerint megvizsgálta az egyes jelek ismétlődési gyakoriságát, valamint megállapította, hogy a **görög szöveg 468 szóból**, míg a **hieroglif 1419 jelből áll**. Ebből a tényből mindjárt azt a **következtetést** vonta le, hogy a **jelek nem szavakat** jelölnek, hanem annál **kisebb egységeket ábrázoltak** velük, tehát **egy egyiptomi szó több jelből is állhat**. Champollion tehát felismerte, hogy a **hieroglifák** a következő elemek vegyítéséből származnak: **szójelek**, egyes **hangcsoportokat** ábrázoló és **egy-egy hangot rögzítő jelek**.

A **hieroglifák közt nincs szóelválasztó jel, szóközt sem hagytak**. Az írás iránya különböző lehetett, **írtak függőlegesen és vízszintesen** is.. Ezt használhatták mintának, segített eldönteni, hogy milyen formában lehet helyesen lejegyezni a mondanivalót.

A **hieroglifákat** csak meghatározott esetekben, **kiemelkedő események rögzítésére** használták, hiszen a **mindennapi élet számára túl bonyolultak**, nehézkesek lettek volna. Így alakították ki a kézíráshoz jobban alkalmazkodó, leegyszerűsített formájú **hieratikus** (papi) jeleket, amelyek létrejöttét befolyásolta az is, hogy ecsettel rajzolták papiruszra, míg a hieroglifákat általában vésővel és kalapáccsal faragták ki. A **hieroglif írás harmadik változata a démotikus (népi) írás**, amely a **hieratikus jegyek továbbegyszerűsítéséből** jöttek létre **gyorsírás jelleggel**, tehát rövidítéseket, összevonásokat is tartalmaz. Az **egyiptomi írás annyira bonyolult** volt, hogy komoly képzés után tudták csak a kiválasztottak elolvasni, így érthető az írástudók, az írnokok kivételezett helyzete ebben az ókori országban (is).

4. Az arab írás

A kezdetek

A nomád arab törzsek az **1-2. században** kerültek komolyabb kapcsolatba az arámi kultúrával, műveltséggel, írásukat is átvették egy kis módosítással. Ezt bizonyítja egy felirat, amit Aleppo mellett találtak, s az arab szövegben már az arámiból hiányzó jelek is felbukkannak, olyan hangokat jelölve, amelyek csak az arabban fordulnak elő. Az írás irányát azonban megtartották - a mai napig jobbról balra haladnak. Az arab ábécé gyakorlatilag nagybetűk nélküli kurzív írás. A legtöbb betűnek három alakja van, attól függően, hogy a szó elején, közepén vagy végén áll.

Már önálló arab írásnak tekintik a **7. században elterjedt kufit**, amely arról a Kufa városról kapta nevét, ahol nagy számban másolták a Koránt. Érthető, hogy a szent könyv segítségével gyorsan el is terjedt ez a fajta ábrázolás. A kufi következetesen vízszintes, gyakran kihangsúlyozott alapvonalakkal, olykor nehezen olvasható, ezért a 12. századra az iszlám világnak csak a nyugati részén maradt meg folyóírásként maghribi néven, az ún. virágos kufit pedig csak a Korán másolatain lehet látni.

A kurzív jellegű írás

A kufi mellett már kezdetben kialakult egy **hajlékony vonalvezetésű, kerek formákat használó kurzív írás**, a naszkhi, amely azután olvashatóbb volta miatt elterjedt. A kerek írásfajtákban a sort a hurokvonalak összetett sorozata alkotja. **Maga az arab írás 28 mássalhangzót tud érzékeltetni, de ehhez csak 17 önálló jelet használnak, a többit a jelekhez csatlakozó pontokkal fejezik ki**, így tudatják, hogy az egyes betűk hangértéke megváltozott.

A mohamedán művészeti alkotásokat, épületeket látva feltűnhet, hogy írott szöveggel díszítik azokat. E tény magyarázata a vallási előírásokban keresendő, tudniillik a muszlim vallás tiltja az emberek ábrázolását, így ehelyett a nagyon szép, díszes formájú írást használják díszítő motívumként.

Az **arab írásnak sok változata** alakult ki, hiszen eltérő jellegű nyelvet beszélő népek tértek át mohamedán hitre, a Koránt viszont csak arab írásjegyekkel másolták. Ezek az eltérő regionális változatok érzékeltetik az egyes népek beszédhangjainak sajátosságait, jellegzetességeit. A két utóbb kiemelkedő szerepet játszó arabul író nép: az **oszmán-török** és a **perzsa** szintén **saját változatokat** alkotott, ráadásul **nem ugyanolyan jelekkel** jegyezték le a kereskedelmi, a hivatalos iratokat és a szépirodalmi alkotásokat. A mohamedán vallásra áttért népek között van olyan, **amelynek nyelvi sajátosságait, hangkészletét az arab írás csak nehezen, bonyolultan tudja visszaadni. Így történhetett meg például, hogy 1928-tól a török nemzetgyűlés határozata alapján az arab helyett a latin írást használják Törökországban.**

A **modern számok írását is az araboknak** köszönhetjük, lévén, hogy ők közvetítették a hinduktól azon írás/számjelek eredeti változatait, amelyeket Európa az ezredfordulót követően átvett és egyre szélesebb körben alkalmazott.

5. A görög írás

A kezdetek: Kréta, Mykéne

A görög világ első írásai **szótagírások**: a **krétai lineáris A**, illetve az ebből származó **lineáris B**, amelyet a **mykénéi** korban is használtak. Ezekkel rokon a ciprusi görögök írása, amely a Kr.e. 4. századig használatban maradt.

A két **legrégebb betűírási** felirat a **Kr.e. 8. századból** származik, mindkettő kancsókra vésett szöveg. A görög hagyomány szerint a betűírás tudományát **Kadmosz**,

Agénor föníciai király fia hozta Hellaszba, ő ismertetett meg **16 betűt** a görögökkel (ld. 16 mássalhangzó), amit később **Palamédész** négyvel, majd **Epikharmész** és a keoszi Szimonidész még újabb 4 betűvel toldott meg.

A görög ábécé föníciaiból való származtatása nem csupán a mondai hagyományra épül, hanem a **konkrét bizonyítékok alapján** is alátámasztható.

A görög írás sajátosságai

A föníciai ábécé azonban csak mássalhangzókat tartalmazott, a görög nyelvben viszont a magánhangzóknak is fontos szerep jutott, tehát valahogy jelölni kellett ezeket. 16 mássalhangzójuk jele mellé a magánhangzók lejegyzésére olyan betűket vettek át, amelyeknek a görögben nem volt hangértéke, nem használták őket. A **betűírás viharos gyorsasággal terjedt Hellaszban**, a e tény sokféleképpen próbálták magyarázni. Biztosan szerepet játszott benne a **kereskedelmi ügyletek tisztábbá**, átláthatóbbá tételének igénye, a fontos események, **kulturális értékek lejegyzésének** és az utókorra hagyományozásának vágya - és ha már sokan tudnak írni, olvasni, akkor a hétköznapi érintkezést is megkönnyíthette.

Az ókori görögök írásának több dialektusa létezett, ahogy azonban a iónok befolyása (ld. Athén) egyre nőtt, úgy hódított teret magának a **ión nyelvjárás és írás is. Kr.e. 403-tól a keleti ión írás betűi alkották a klasszikus ábécét**, s ez nagymértékben elősegítette az egységes kultúra kialakulását.

A görögök több betűformát használtak: a kőbe vésett feliratok betűit monumentálisnak vagy **kapitálisnak** nevezték. Ezt formálták át kissé annyira, hogy **papiruszon** is könnyen lejegyezhető legyen - ez a **könyvírás vagy texturális**. Mindennapi használatra a már kicsit megdőlő, betűket egymáshoz jobban kötő kurzív írás terjedt el. A Kr.e. 3. században jelent meg a kerekded formákat megjelenítő, rendkívül népszerűvé váló **unciális** betűtípus. Az eddig felsoroltak mind **majuszkulák, vagyis nagybetűk** voltak, csak a **9. századtól hódított teret a minuszkula**, a kisbetű, amelynél már lefelé és felfelé is betűkinyúlások figyelhetők meg.

A görög írás soriránya kezdetben föníciai mintára **jobbról balra** haladó. A **Kr.e. 7. századtól tűntek fel azok a feliratok, amelyek busztrifedon** (ökörszántás) technikával készültek: az egyik sorban jobbról balra, a következőben balról jobbra írtak. A **máig is használatos balról jobbra tartó haladási irány csak a Kr.e. 500 után vált elterjedtté és véglegessé**.

Írás és kultúra

A görög kultúrában és a nép életében az írás teljesen **más szerepet** töltött be, mint az ókori Keleten. Egyiptomban vagy Mezopotámiában e tudomány kevesek kiváltsága, Hellaszban azonban sokak számára a mindennapi élet része. A demokrácia szintjére eljutó poliszokban a **polgárjog gyakorlásának feltétele egy alapszintű írni és olvasni tudás**, hiszen a szavazás titkosságát - pl. osztrakiszmosz esetén - csak így lehetett biztosítani. Az írás kezdi elveszíteni misztikus szerepét.

Maga Platón, a görög bölcsélet egyik legmeghatározóbb személyisége is amiatt kesergett, hogy az emberek az írásnak már nagyobb jelentőséget tulajdonítanak, mint a szóbeli kommunikációnak, a közvetlen vitának. Ez a váltás nagyban emlékeztet bennünket a Gutenberg-galaxis elmúlása felett kesergőkre.

6. A latin írás

A rómaiak a Kr.e. 2. század folyamán meghódították a görög városokat, s így közvetlen érintkezésbe kerülhettek kultúrájukkal, amelyen egyben továbbélését is biztosították. A római családok - ha teheték - nagyon szívesen **alkalmaztak görög rabszolgákat** gyermekeik **nevelőjeként**, evvel lehetővé tették a több évszázados, nagyon magas szintű kultúra fennmaradását.

Az írást azonban - a közhiedelemmel ellentétben - **nem közvetlenül a már hosszú ideje Dél-Itáliában élő kereskedőktől tanulták** meg (ld. dél-itáliai görög gyarmatvárosok), hanem az **etruszkoktól**, és csak **négy, az etruszkból hiányzó betűt vettek át a hellénektől**. Ezt a hipotézist Hammarström, finn kutató állította fel, s érvei a következők:

A rómaiak írása

A középkor újításai és a reneszánsz

A Nyugat-római Birodalom bukása után az írás jelentősége nagy mértékben csökkent, ezt az időszakot írásreakció néven jegyzi a szakirodalom.

Rendkívül jelentős változást **hozott Nagy Károly uralkodása** az írás történetében, hiszen az ő tanácsadója - **Alkuin** volt az, aki **megteremtette a karoling minuszkulának** nevezett új **kisbetűs betűformákat**. Ennek vonalai **gyorsan papírra vethetők**, könnyen olvashatók - ez részben a **gondosan kihagyott szóközöknek** is köszönhető - és nem utolsósorban jóval kevesebb helyet vesznek igénybe, mint a majuszkulák.

A glagolita és a cirill írás

Önálló szláv írás

A szláv népek ezen írásai **viszonylag új keletűek, a 9. századból származnak**. E nyelveket vizsgáló tudósok szerint az a tény, hogy az írni és olvasni jelentésű szavak mindegyik szláv nyelvben közös töre vezethetők vissza, arra utal, hogy már az **együttélés idején (Kr. e. 1. évezredben) valamiféle jeleket** használtak írás céljára. Erről a kérdésről közelebbit azonban nem tudtak megállapítani.

A szlávok a kereszténység felvételével **gyakorlatilag egyszerre alkották meg ábécéjüket**. A 9. században a **Morva Birodalom** ura, **Rásztiszlav** az egyre erősödő német befolyás ellensúlyozására a **bizánci császártól kért térítő papokat**. Mihály császár két

Szalonikiból származó tudóst: **Konstantint** (szerzetesi nevén **Cirillt**) és testvérét **Metódot** bízta meg ezzel a feladattal, hiszen ők ismerték az akkori bolgár nyelvet. A **helyi szláv nyelv ismerete feltétlenül szükséges számukra a bizánci egyház területén**, hiszen az igehirdetés csak a **görög anyanyelvűeknek folyt görögül**, a **többi nép saját** nyelvén hallgatta a szertartások szövegét. A **9-10. században még nagyon csekély eltérés jelentkezett az egyes szláv nyelvek között, így ha valaki az egyiket értett, a többin sem okozott számára nehézséget a kommunikáció. (Ugyanis a 9. sz-ban fejeződött be a szláv népek elkülönülése, s ekkortájt jöttek létre az első szláv államalakulatok is.)** Konstantin és Metód feladata nem csupán a hit terjesztésére szorítkozott, hanem egyben a szent írások fordítása, a liturgikus nyelv megteremtése is rájuk várt.

A glagolita és a cirillbetűs írás

E szövegek lejegyzésére alkotta meg **Konstantin az új ábécét**, amely a **klasszikus görögből** származó **bizánci írást vette alapul**. Ezt az új írást nevezzük **glagolitának** (az óegyházi szláv **beszélni, mondani kifejezésből** ered a szó).

A morvaországi hittérítőket **Metód halála után (885)** elűzték, így többen visszatértek **Bulgáriába** - köztük a macedóniai származású **Kliment**. Ő **szerkesztette a 24 görög unciális és 5 glagolita betűjel felhasználásával azt az új írást**, amelyhez **még 14 saját tervezésű betűt is csatolt**. Ezt a **43 tagból álló ábécét** nevezték el a nagy tudós tiszteletére **cirill** írásnak.

A szláv népek között azonban ma már találunk olyanokat, akik a latin írást használják.